

บันทึกส่วนตัว

การเดินทางเข้าประเทศสาธารณรัฐประชาชนเกาหลี (เกาหลีเหนือ)

ในฐานะผู้เชี่ยวชาญองค์การอนามัยโลก

ศ.นพ.วีระศักดิ์ จงสุ่ววัฒนวงศ์

วันที่ 21 มีนาคม ถึง 7 เมษายน 2544

แพทย์ประจำคณะ
ร.ร. วังสีกด จงสุ่ววัฒนวงศ์

บันทึกส่วนตัว

การเดินทางเข้าประเทศสาธารณรัฐประชาชนเกาหลี
(เกาหลีเหนือ) ในฐานะผู้เชี่ยวชาญองค์การอนามัยโลก

ศ.นพ.วีระศักดิ์ จงสู่วิวัฒนวงศ์

วันที่ 21 มีนาคม ถึง 7 เมษายน 2544

ศ.นพ.วีระศักดิ์ จงสู่วิวัฒนวงศ์

หัวหน้าหน่วยระบาดวิทยา

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพภาคใต้ (วพส.)

คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

e-mail: cvirasak@gmail.com

โทร: 0-7445-1165-6

ศาสตราจารย์
ดร. น. วิวัฒน์ วัฒนวิวัฒน์

จัดอบรมระยะสั้นด้านระบาดวิทยาและชีวสถิติ
ที่กรุงเปียงยาง เกาหลีเหนือ
เมื่อปี พ.ศ. 2544 2548 และ 2550

บันทึกส่วนตัว

การเดินทางเข้าประเทศสาธารณรัฐประชาชนเกาหลี
(เกาหลีเหนือ) ในฐานะผู้เชี่ยวชาญองค์การอนามัยโลก

วันที่ 21 มีนาคม ถึง 7 เมษายน 2544

ประเทศเกาหลีเหนือเป็นประเทศสังคมนิยมแนวคอมมิวนิสต์ประเทศสุดท้ายของโลก ถ้าไม่นับคิวบาซึ่งเริ่มมีระบบตลาดมากขึ้นแล้ว การได้เห็นสภาพเกาหลีเหนือก่อนที่ระบบจะเปลี่ยนแปลงทำให้เข้าใจสภาพข้อดีและจุดอ่อนของประเทศคอมมิวนิสต์ได้ชัดเจนขึ้น และได้แนวคิดที่ว่าประเทศไทยน่าจะต่อพัฒนาแก้ไขระบบสังคมของเราอย่างไรบ้าง

เดิมเกาหลีเป็นรัฐศักดินาโบราณ อยู่ตรงรอยต่อระหว่างญี่ปุ่น จีน และรัสเซีย บริเวณนี้เป็นเขตอิทธิพลของประเทศทั้งสามมาช้านาน โดยเฉพาะญี่ปุ่นเมื่อพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ ได้ขยายดินแดนเข้าแผ่นดินใหญ่ ครอบงำรัสเซีย ทำให้สามารถผนวกเกาหลีและแมนจูเรียซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ

เกาหลีเป็นประเทศคาบสมุทรซึ่งมีภูมิฐานแบบภูเขา มีแร่ธาตุหลายชนิด โดยเฉพาะถ่านหิน ทองแดง ดีบุก และวุลแฟมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทางอุตสาหกรรม เมื่อญี่ปุ่นยึดเกาหลีได้สำเร็จก็สร้างเมืองท่าอุตสาหกรรมส่งสินค้าและวัตถุดิบไปยังญี่ปุ่น ช่วงเริ่มต้นของศตวรรษ 1900 เกาหลีในฐานะของอาณานิคมถูกกดขี่มาก ประชาชนยากแค้น เมื่อรัสเซียมีการเคลื่อนไหวปฏิวัติสังคมนิยมในปี 1917 กระแสสังคมนิยมของสหภาพโซเวียตรวมกับกระแสชาตินิยมท้องถิ่นทำให้เกิดการเคลื่อนไหวขับไล่อิทธิพลของญี่ปุ่น เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองอันเป็นเริ่มต้นของยุคสงครามเย็น พรรคคอมมิวนิสต์จีนขับไล่พรรคก๊กมินตั๋งจนยึดครองประเทศจีนได้ทั้งประเทศในปี 1949

ในปีรุ่งขึ้นคือ 1950 พรรคคอมมิวนิสต์ของเกาหลีก็เริ่มรุกไล่ลงไปทางใต้จนยึดพื้นที่ได้เกือบหมดประเทศภายในสองเดือน เหลือเฉพาะเขตเมืองปูซานในตอนใต้สุดของคาบสมุทร ฝ่ายรัฐบาลเสรีนิยมขอความช่วยเหลือด่วนไปยังสหประชาชาติซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นหัวหน้า ขอให้ส่งกองกำลังมาช่วย

การได้เห็นสภาพเกาหลีเหนือก่อนที่ระบบจะเปลี่ยนแปลง ทำให้เข้าใจสภาพข้อดีและจุดอ่อนของประเทศคอมมิวนิสต์ ได้ชัดเจนขึ้น และได้แนวคิดที่ว่าประเทศไทยน่าจะต้อง พัฒนาแก้ไขระบบสังคมของเราอย่างไรบ้าง

เหลือ กองกำลังสหประชาชาติ 16 ประเทศซึ่งนำโดยสหรัฐฯ และมีประเทศไทย
ร่วมด้วยได้ยกพลขึ้นบกหลายเมืองทางตอนใต้รุกไล่กองกำลังเกาหลีเหนือถอย
ร่นไปจนติดเขตแม่น้ำยาลูซึ่งเป็นพรมแดนของประเทศจีน สหภาพโซเวียตส่ง
อาวุธช่วยเกาหลีเหนือและจีนส่งกำลังพลเจ็ดแสนคนเข้าร่วมรบ ลูกชายมาเซตุง
ซึ่งเข้าร่วมสงครามด้วยก็เสียชีวิตในสนามรบ กองกำลังจีนซึ่งมีกำลังพลเหนือ
กว่ารุกไล่กองกำลังสหประชาชาติจนสหรัฐฯ เกือบใช้ระเบิดปรมาณู แต่ในที่สุด
ทั้งสองฝ่ายก็ตกลงเจรจาสงบศึกหยุดรบชั่วคราวโดยมีเส้นแบ่งเขตแดน
เกาหลีเหนือและเกาหลีใต้อยู่ที่เส้นรุ้งที่ 38 หลังสงครามยุติบ้านเมืองทั้งสอง
ฝ่ายพังพินาศยับเยิน ประชาชนและทหารจำนวนหนึ่งจากเกาหลีเหนือที่ติด
ค้างอยู่ขอยู่กับโลกเสรี

เกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ต่างแข่งกันสร้างประเทศด้วยวิธีการทาง
เศรษฐกิจที่แตกต่างกันตามแนวทางที่ได้รับอิทธิพลมา ฝ่ายเหนือสร้างประเทศ
ในแนวคอมมิวนิสต์ คนทุกคนทำงานให้รัฐ และรัฐในทุกอย่างกับทุกคนตั้งแต่
อาหาร ที่อยู่อาศัย สวัสดิการรักษายาบาล การศึกษา มีการต่อสู้ระหว่าง
แนวคิดต่าง ๆ จนกระทั่งคิมอิลซุงได้เป็นผู้นำเบ็ดเสร็จของประเทศ ช่วงปี
1970-1990 การพัฒนาอุตสาหกรรมได้ผลดี มีการก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัย

เกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ต่างแข่งกันสร้างประเทศด้วยวิถี
การทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันตามแนวทางที่ได้รับ
อิทธิพลมา ฝ่ายเหนือสร้างประเทศในแนวคอมมิวนิสต์
คนทุกคนทำงานให้รัฐ และรัฐในทุกอย่างกับทุกคนตั้งแต่
อาหาร ที่อยู่อาศัย สวัสดิการรักษาพยาบาล การศึกษา
มีการต่อสู้ระหว่างแนวคิดต่าง ๆ

สนามกีฬาขนาดใหญ่ โรงมโหรีสพจำนวนมาก รวมทั้งรถไฟใต้ดินซึ่งสามารถ
พัฒนาไปรองรับสงครามปรมาณูได้ ถนนหนทางกว้างขวางเป็นระเบียบ ใน
ความเห็นของผมแล้ว นครเปียงยางน่าจะเป็นนครที่สวยงามและเป็นระเบียบ
ที่สุดในเอเชียแม้จนถึงปัจจุบัน

ในขณะที่เดียวกันเกาหลีใต้ภายใต้ความช่วยเหลือของสหรัฐฯ ก็พัฒนา
เศรษฐกิจทุนนิยมอย่างต่อเนื่อง เศรษฐกิจเติบโตรวดเร็วสม่าเสมอจนกลายเป็น
ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ของโลกในช่วงศตวรรษ 1990 ก่อนวิกฤตเศรษฐกิจ
ในปี 1997 รายได้เฉลี่ยประชากรชาติของเกาหลีเหนือประมาณ 4 เท่าของ
ประเทศไทย

ในความเห็นของผมแล้ว นครเปียงยางน่าจะเป็นนครที่
สวยงามและเป็นระเบียบที่สุดในเอเชียแม้จนถึงปัจจุบัน

การเมืองภายในเกาหลีเหนือเน้นการจัดตั้งประชาชนตามแนวทางลัทธิเลนิน ในทุกหน่วยผลิตจะมีการศึกษาการเมืองในหน่วยสัปดาห์ละครั้ง กิจกรรมทุกอย่างเป็นแบบทหาร ทุกคนรับรู้ตามกรอบของงานที่ตนเองควรจะรับรู้ และทำงานตามกรอบที่องค์กรจัดตั้งกำหนดให้เท่านั้น พรรคชั้นนำสรรพลึง ทุกหนทุกแห่งมีแต่การโฆษณาตามนโยบายของพรรค เรื่องภายในพรรคเป็นเรื่องที่คนทั่วไปไม่สามารถรับรู้ นอกจากว่าหลังปี 1994 เมื่อคิมอิลซุงเสียชีวิตลง ก็ได้รับสถาปนาเป็นประธานาธิบดีผู้อมตะหรือประธานาธิบดีนิรันดร์กาล ส่วนผู้นำคนใหม่คือ คิมชองอิล เป็นลูกชายของคิมอิลซุง คนใหม่นี้เริ่มต้นแบบสายเหยี่ยว โดยจัดการส่งหน่วยคอมมานโดไปวางระเบิดแสวงเครื่องเพื่อสังหารประธานาธิบดีขุนควานของเกาหลีใต้ขณะไปเยือนพม่า นอกจากนี้ยังวางระเบิดสายการบินเกาหลีใต้ตกในมหาสมุทรอินเดีย และส่งสายลับพยายามไปสังหารผู้นำเกาหลีใต้หลายหน ตอนหลังเมื่อเศรษฐกิจตกต่ำ กระแสเหยี่ยวและการก่อการร้ายจึงลดลง

คิมอิลซุง และ คิมชองอิล

ในเกาหลีใต้ การโค่นล้มทางการเมืองระบบประชาธิปไตยในสหรัฐ
อุปถัมภ์ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ มีนักรบเมืองถูกฆ่าตายบ้าง ประธานาธิบดีสองคน
สุดท้ายที่ออกไปจากตำแหน่งแล้วถูกตัดสินประหารชีวิตเนื่องจากการติดสินบน

ครึ่งหลังของทศวรรษ 1990 เป็นช่วงที่ทั้งสองประเทศประสบปัญหา
รุนแรง แต่ดูเหมือนฝ่ายเกาหลีเหนือจะหนักหนากว่ามาก ช่วงทศวรรษนี้เป็น
ช่วงที่สหภาพโซเวียตล่มสลาย คู่ค้าทั้งหลายของเกาหลีเหนือหมดไป ไม่มีการ
ค้าขายระหว่างประเทศ ในปี 1995 มีน้ำท่วมครั้งใหญ่ ตามด้วยความแห้งแล้ง
ต่อเนื่องหลายปี สหประชาชาติประมาณการว่ามีเด็กขาดอาหารในเกาหลีเหนือ
ขั้นรุนแรงถึงสองในสามของประเทศ ในตอนเหนือซึ่งเป็นเขตทุรกันดาร
ประชาชนต้องกินรากไม้เป็นอาหาร และมีรายงานว่ามีการกินเนื้อคน ตั้งแต่ปี
1997 เริ่มมีความช่วยเหลือจากต่างประเทศด้านมนุษยธรรมเข้าไปประเทศนั้น
มากขึ้น รวมทั้งจากเกาหลีใต้และสหรัฐฯ ในปี 2000 ประธานาธิบดีเกาหลีใต้
คนสุดท้ายเดินทางไปเยือนเกาหลีเหนือ เริ่มการเจรจารวมประเทศ

สภาพเกาหลีเหนือในปี 2001 ที่ผมเข้าไปนั้นยังไม่มีวิสัยชัดเจนว่าจะ
มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบตลาดมากนัก เมื่อถึงสนามบิน เห็นคนในชุดทหาร
เต็มไปหมด การตรวจค้นเข้มงวดมาก โดยเฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และเครื่อง
ระบุพิกัดจากดาวเทียม (Global Positioning System หรือ GPS) ซึ่งเป็นที่
ใช้แพร่หลายในประเทศทุนนิยมสำหรับนำวิถีแผนที่การขับรถรุ่นใหม่ในญี่ปุ่น
และสหรัฐฯ ก่อนเข้าไปไม่แน่ใจเหมือนกันว่าใครจากหน่วยงานจะเป็นคนมา
รับ เพราะไม่สามารถติดต่อกับหน่วยงานในประเทศนั้นได้ จนกระทั่งพันด้าน
ศุลกากรออกมาจึงพบว่ามีคนสองคนมารับเพราะเขามาช่วยให้ผ่านด่านได้ง่าย
ขึ้น คนหนึ่งเป็นล่ามผู้หญิงอายุประมาณ 50 ปี จบวิชาภาษาต่างประเทศ พูด
อังกฤษได้ดีแม้จะมีสำเนียงแปร่งแบบเกาหลีเหนือบ้าง อีกคนเป็นไกด์หนุ่มเป็น

หมอลำทำงานที่เดียวกัน พูดภาษาอังกฤษได้ค่อนข้างน้อย แต่ทั้งสองคนเป็นตัวแทนแนวคิดของสังคมนิยมคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง

ผู้มาจากต่างประเทศทุกคนจะต้องมีไกด์และล่ามประจำตัวซึ่งจะอยู่ใกล้ตัวตลอดเวลาเกือบทุกฝีก้าว ไกด์จะนำตัวเครื่องบินและพาสปอร์ตไปจัดการสามสัปดาห์ก่อนจะคืนกลับมา ไกด์และล่ามจะพักค้างคืนในโรงแรมเดียวกันกับเราและนัดพบกับเราในห้องอาหารหรือหน้าห้องโถงรับแขกของโรงแรมตามกำหนดเวลา ถ้าจะออกไปเดินเล่น ไกด์และล่ามจะไปด้วยทุกฝีก้าว

ในห้องอาหาร แขกทุกคนจะถูกกำหนดที่นั่งในที่นั่งที่โรงแรมกำหนดไว้ที่เดียวกันทุกวันและทุกมื้อในสามสัปดาห์ พนักงานจะรออยู่หน้าห้องอาหารและนำเราไปนั่งที่นั่งประจำของเรา

ภายในห้องอาหารของโรงแรมแรกมีเพลงให้ฟัง แต่คงจะมีเทปเพียงม้วนเดียวเพราะเปิดเวียนอยู่จนผมจำได้หมด โรงแรมนี้คิดคืนละ 75 เหรียญสหรัฐ ระหว่างที่รอไกด์พาไปทำงานผมก็ไปแลกเงินที่ธนาคารของโรงแรม พอล่ามรู้เข้าเขาถามว่าไปแลกเงินทำไม จะซื้ออะไรใช้เงินเหรียญสหรัฐฯ ซื้อสะตอกว่า ผมก็บอกว่าเมื่อพบอะไรอยากซื้อจะได้ซื้อได้เลย เขาไม่พูดอะไรต่อ ตอน

ไกด์และล่ามจะพักค้างคืนในโรงแรมเดียวกันกับเราและนัดพบกับเราในห้องอาหารหรือหน้าห้องโถงรับแขกของโรงแรมตามกำหนดเวลา ถ้าจะออกไปเดินเล่น ไกด์และล่ามจะไปด้วยทุกฝีก้าว

หลังจึงทราบว่ามันเกือบจะไม่มีอะไรให้ซื้อเลย ในประเทศหลายประเทศที่เศรษฐกิจไม่ดีโดยเฉพาะในลาตินอเมริการวมทั้งคิวบา เงินเหรียญสหรัฐฯ กลายเป็นเงินตราหลักเพราะไม่มีใครยอมรับค่าเงินของประเทศตนเอง

โรงแรมแรกที่อยู่บริเวณริมแม่น้ำ ไม่ค่อยเห็นผู้คนนอกจากนักกีฬามาฝึกซ้อมกรรเชียงเรือและซ้อมวิ่ง น้ำในแม่น้ำสะอาดมาก ไม่มีขยะ ไม่มีเคঁสาส่อว่าจะเป็นน้ำเน่าเหมือนแม่น้ำในประเทศไทย ระหว่างเดินทางบางวันเห็นคนหิ้วปลาสดตัวใหญ่ 3-4 ตัวอยู่ริมน้ำ เข้าใจว่าจะตกได้ อย่างไรก็ตาม เวลาที่เหลืออีกหลายวันไม่เห็นใครตกปลาริมแม่น้ำ แม้ว่าล่ำมจะบอกว่าเป็นสิ่งที่ประชาชนชอบทำ

รายการที่เขาจัดให้นั้น ให้ผมบรรยายอยู่ประมาณ 7 ครั้ง จากเวลาทั้งหมด 3 สัปดาห์ที่ไปอยู่ เวลาที่เหลือส่วนใหญ่จะเป็นการดูงานในที่ต่าง ๆ เช่น งานการศึกษาอนุบาล งานสาธารณสุขมูลฐาน สโมสรเยาวชน สถานีรถไฟใต้ดิน ฯลฯ เข้าใจว่าเพื่อให้มองประเทศของเขาในแง่ดี อย่างไรก็ตาม ผมจัดการต่อรองเจรจาใหม่หมด ขอไม่ไปที่ไหนเลย นอกจากสอนและเก็บข้อมูลภาคสนามตามความจำเป็น ผมอ้างว่ามาที่เกาหลีเหนือเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้ และ

ในประเทศหลายประเทศที่เศรษฐกิจไม่ดีโดยเฉพาะใน
ลาตินอเมริการวมทั้งคิวบา เงินเหรียญสหรัฐฯ กลายเป็น
เงินตราหลักเพราะไม่มีใครยอมรับค่าเงินของประเทศตนเอง

ปกติเป็นคนที่ไม่ชอบเที่ยว ชอบแต่ทำงาน (workoholic) พร้อมกับแนะนำการจัดการอบรมว่าควรจะต้องเลือกบุคลากรประเภทใดเข้าร่วมบ้าง ต้องเตรียมเครื่องมือเครื่องมืออะไรที่พอหาได้บ้าง ตลอดจนควรคาดหวังว่าผู้เข้าอบรมจะทำอะไรได้บ้างเมื่อสิ้นสุดการอบรมแล้ว

หลังจากเจรจาต่อรองกับฝ่ายนำแล้ว เนื่องจากโรงแรมแรกแพงเกินไป ผมจึงขอให้ล่ามจัดการย้ายโรงแรม เขาตกลงและไปจัดการขออนุมัติอยู่ 1 วัน จึงย้ายได้สำเร็จ

โรงแรมที่สองอยู่ใจกลางเมืองเปียงยางพอดี หน้าโรงแรมมีลานจอดรถ ซึ่งเป็นจุดที่คนรถจะมารอรับผู้มาเยือนจากต่างประเทศที่มาพักในโรงแรมนี้ ด้านขวาของโรงแรมเป็นตึกที่ทำการของสำนักข่าวโรดงซิมบุน แปลว่า “สำนักข่าวของคนงาน” ซึ่งเป็นแหล่งข่าวเพียงแหล่งเดียวที่ประชาชนจะได้รับ

โรงแรมที่สองนี้ก็คงเหมือนโรงแรมอื่น ๆ และเหมือนสถานที่อื่น ๆ ของเกาหลีเหนือ คือมีรูปของคิมอิลซุง และรูปถ่ายของคิมอิลซุงกับเด็ก ๆ พร้อมกับคำขวัญต่าง ๆ ส่วนที่ต่างกันคือความหิวหิวซึ่งน้อยกว่าและห้องเล็กกว่า ค่าห้องคืนละ 50 เหรียญซึ่งก็สมเหตุสมผลดี กลางคืนเปิดเครื่องทำความร้อนทั้งคืน กลางวันมีเฉพาะแสงสว่าง น้ำเย็นไหลเป็นส่วนใหญ่ น้ำร้อนไหลเป็นเวลา วันละสองครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง ถ้ากลับมาจากที่ทำงานหรือกินข้าวซาก็ต้องรออาบน้ำพุร้อนนี้เข้า บริเวณห้องตลอดจนห้องน้ำสะอาดดีไม่มีกลิ่น สบู่ที่แจกเป็นสบู่ที่ไม่มีกลิ่นหอมเลย กระจกขาวระเป็นกระจกขาวแต่ทำเป็นม้วน ซึ่งก็ไม่ได้มีปัญหาอะไรมากนัก

สิ่งที่แตกต่างระหว่างโรงแรมสำหรับชาวต่างประเทศในเกาหลีเหนือ กับในปักกิ่งหรือมอสโกเลยอย่างหนึ่งคือการค่าประเวณี ที่ปักกิ่งและมอสโกเลยในปัจจุบันมีการค่าประเวณีเป็นล่ำเป็นสันในรูปแบบต่าง ๆ เช่นโรงแรม

สิ่งที่แตกต่างระหว่างโรงแรมสำหรับชาวต่างประเทศใน
เกาหลีเหนือกับในปักกิ่งหรือมอสโกเลยอย่างหนึ่งคือการ
ค้าประเวณี ที่ปักกิ่งและมอสโกเลยในปัจจุบันมีการค้า
ประเวณีเป็นล่ำเป็นสันในรูปแบบต่าง ๆ .....
ที่เกาหลีเหนือทุกอย่างสะอาดไม่มีราศีคาว ไม่มีวีแววของ
การค้าประเวณี อาชญากรรมและขบวนการ

สนามบิน ในปักกิ่งมีโทรทัศน์พลาสมาในตอนกลางคืนว่าต้องการคนไปนวดหรือไม่
โรงแรมในมอสโกเลยมี partner นั่งโต๊ะในบาร์ ที่เกาหลีเหนือทุกอย่างสะอาด
ไม่มีราศีคาว ไม่มีวีแววของการค้าประเวณี อาชญากรรมและขบวนการ สิ่งเหล่านี้
ล้วนมากับทุนนิยมทั้งสิ้น

สำหรับคอมมิวนิสต์แล้วเรื่องความเป็นส่วนตัวหรือ privacy เป็นเรื่อง
ที่ไม่สำคัญ พนักงานโรงแรมจะทำงานตามเวลา พอถึงเวลาแล้วเขาจะเข้ามาใน
ห้องเลยเคาะประตูบ้าง ไม่เคาะประตูบ้างเพื่อมาสำรวจความเรียบร้อยว่าเรา
จะมีปัญหาอะไรหรือไม่ ถึงแม้เราส่งสัญญาณว่ากำลังเข้าส้วมอยู่ เขาเปิดประตู
เข้ามาก็รู้ แต่ก็ไม่ถือสาเข้ามาตามปกติ พนักงานทั้งหมดไม่มีใครพูดภาษาอังกฤษได้ การสื่อสารจึงลำบาก ต้องไปตามล่ามซึ่งอยู่ห้องพักอีกชั้นหนึ่งมา
จัดการ

โทรทัศน์ในโรงแรมแรกมี CNN เฉพาะส่วนที่เป็น financial news ว่า
ด้วยหุ้นและการปันผลทั่วโลกตลอด 24 ชั่วโมง ไม่มีข่าวที่เราต้องการดู ส่วน

โรงแรมที่สองเป็นโทรทัศน์ของเกาหลีเหนือทั้งนั้น ดูทีเดียวแล้วก็ไม่ต้องเปิดดูอีก เพราะรายการน่าเบื่อ โชคดีที่ผมเตรียมวิทยุคลื่นสั้นไปด้วยทำให้สามารถรับฟังข่าวจากต่างประเทศได้บ้าง พูดถึงวิทยุคลื่นสั้นเดี๋ยวนี้น่ายาก เครื่องวิทยุคลื่นสั้นขนาดเล็กที่ใช้อยู่ปัจจุบันคงจะประมาณ 15 ปีแล้ว ในตลาดหาตใหญ่แล้วสันติสุขหาไม่ได้เลย แสดงว่าการสื่อสารมวลชนในเมืองไทยเปลี่ยนไปแล้วโดยสิ้นเชิง

อาหารเกาหลีเป็นกึ่งจีนกึ่งญี่ปุ่น เนื่องจากอากาศเย็น อาหารจึงเย็นเร็วมาก บริการร้อยละเก้าสิบของโรงแรมเป็นผู้หญิง ยกเว้นพวกช่าง พนักงานพูดภาษาอังกฤษไม่ค่อยรู้เรื่องนัก ทำให้เลือกอาหารลำบาก กินอาหารเดิม ๆ อยู่หลายวันทีเดียว

มองออกไปนอกโรงแรมจะเห็นผู้คนเดินไปทำงานในตอนเช้าและเดินกลับในตอนเย็น เวลาทำงานเริ่ม 9.00 น. เลิก 18.00 น. วันเสาร์ทำงานเฉพาะตอนเช้า ช่วงบ่ายเป็นกิจกรรมการเมืองรวมทั้งสรุปข่าว

โทรทัศน์ในโรงแรมแรกมี CNN เฉพาะส่วนที่เป็น financial news ว่าด้วยหุ้นและการปันผลทั่วโลกตลอด 24 ชั่วโมง ไม่มีข่าวที่เราต้องการดู ส่วนโรงแรมที่สองเป็นโทรทัศน์ของเกาหลีเหนือทั้งนั้น ดูทีเดียวแล้วก็ไม่ต้องเปิดดูอีก เพราะรายการน่าเบื่อ

การขนส่งสาธารณะในเมืองนี้ดีมาก มีทั้งรถเมล์ รถราง และรถไฟใต้ดิน ค่าโดยสารถูกมากเมื่อเทียบกับรายได้ ประชาชนเข้าแถวรอรถเมล์บนถนนอย่างเป็นระเบียบ รถเมล์ในประเทศนี้คล้ายมองโกเลีย น่าจะมาจากต้นแบบเดียวกัน คือรัสเซีย มีสายไฟฟ้าอยู่ข้างบน ข้อดีคือไม่เกิดมลพิษทางอากาศจากท่อไอเสีย และแข่งกันไม่ได้ ข้อไม่ดีคือสายเสาอากาศของรถที่ต่อจากรถไปยังสายไฟแรงสูงข้างบนหลุดบ่อย รถต้องตายกลางทางและต้องหามาช่วยกันยกเสาอากาศให้เข้าที่เสียเวลา

ข้อแตกต่างจากมองโกเลียและจีนคือไม่มีรถของเอกชนวิ่งบนท้องถนนเลย รถทุกคันเป็นของหน่วยราชการหรือองค์กรบรรเทาทุกข์ระหว่างประเทศ ดังนั้นจึงไม่มีรถติด ถนนในเปียงยางกว้างขวางมาก บางสายกว้างถึง 100 เมตร เมื่อไม่มีรถมากนัก รถส่วนใหญ่จึงขับเร็วและไม่มีการเบียด สี่แยกต่าง ๆ ไม่มีไฟแดงไฟเขียว มีแต่จราจรซึ่งร้อยละ 80 ที่เห็นเป็นเด็กสาวอายุคงไม่เกิน 25 ปี ถือไม้ชี้ยาวประมาณ 1 ฟุตครึ่งคอยให้สัญญาณรถในทิศต่าง ๆ การเคลื่อนไหวร่างกายของจราจรสาวน้อยเหล่านี้แปลกมาก ทุกอย่างฝึกมาให้ใช้ข้อต่าง ๆ แบบฝึกทหาร การหันซ้ายหันขวา การยกแขน การเป่านกหวีด รวมทั้งการเปลี่ยนกะ จราจรสาวที่มาใหม่จะเดินแบบสวนสนามจากที่พักมณฑลเป็นมุมฉากเข้ามายังกลางสี่แยก ส่วนคนที่ออกกะก็เดินสวนสนามออกจากตำแหน่งกลางสี่แยกไป สิ่งที่ผมเสียใจคือรถขับค่อนข้างเร็ว โอกาสที่จะเกิดอุบัติเหตุกับจราจรเหล่านั้นน่าจะมียุ่เหมือนกัน

ปกติถ้าไปบ้านเมืองใดที่เห็นว่าปลอดภัยผมจะออกไปเดินเล่นนอกโรงแรมเพื่อออกกำลังกายและดูกิจกรรมตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ชาวบ้าน เมื่อเข้าพักโรงแรมที่สองในวันแรก ผมก็ออกไปเดินนอกโรงแรม การข้ามถนนใหญ่ในเมืองเปียงยางนั้นส่วนใหญ่จะมีช่องลอดใต้ถนนเพื่อให้ประชาชนข้ามได้

ข้อแตกต่างจากมองโกเลียและจีนคือไม่มีรถของเอกชนวิ่งบนท้องถนนเลย รถทุกคันเป็นของหน่วยราชการหรือองค์กรบรรเทาทุกข์ระหว่างประเทศ ดังนั้นจึงไม่มีรถติดถนนในเปียงยางกว้างขวางมาก บางสายกว้างถึง 100 เมตร เมื่อไม่มีรถมากนัก รถส่วนใหญ่จึงขับเร็วและไม่มีระเบียบ ลีแตกต่าง ๆ ไม่มีไฟแดงไฟเขียว มีแต่จราจร

โดยปลอดภัย ผมก็ลองไปดู สภาพดีกว่าเมืองต่าง ๆ ที่เห็นมามาก ไม่มีขอทานหรือเด็กข้างถนนในเมืองแม้แต่คนเดียว มีแต่เด็กวิ่งเล่นกับพ่อแม่หรือทารกที่อยู่บนหลังแม่และใช้เสื้อหนาวแบบพิเศษซึ่งเวลาแม่สวมใส่แล้วจะคลุมลูกเบ็ดเสร็จ โดยลูกจะโผล่หน้าออกมาตรงท้ายทอยแม่ได้นิดหน่อยพร้อมทั้งส่วนของเสื้อจะเป็นหมวกให้ลูกโดยอัตโนมัติ นอกจากนี้ได้เห็นผู้หญิงหลายคนนำพาของโดยวิธีทูนหัวโดยไม่ต้องจับ วิธีนี้ในเมืองไทยผมเคยเห็นชาวบ้านนอกในจังหวัดนครศรีธรรมราชทำอยู่สมัยผมเด็ก ๆ หลังจากนั้นไม่ค่อยเห็นใครใช้ในประเทศไทยเลย ในเมืองพม่าก็ดี เมืองทางเอเชียใต้ เช่น อินเดีย บังคลาเทศก็ดี วิธีนี้เป็นวิธีที่ชาวบ้านนิยมมาก ทำได้คล่องโดยไม่ต้องใช้มือจับเลย ที่เมืองจีนคงมีอยู่บ้างแต่ไม่เคยเห็น และไม่เคยเห็นคนจีนในเมืองอื่น ๆ ทำ แต่ที่เกาหลีเหนือเห็นค่อนข้างดาดดื่น

ผมเดินมุดทางใต้ดินเลาะเลี้ยวไปตามซอยเล็ก ๆ ได้เพียงนิดเดียวก็ได้ยินเสียงโกดังตะโกนไล่หลังมาพร้อมกับวงกระหึ่มกระหอบ เขาต่อว่า ว่าออกมา

เดินคนเดียวได้อย่างไร ผมบอกว่าไม่เห็นเป็นไรเลย เมืองนี้ปลอดภัยมาก โกดืพูดภาษาอังกฤษไม่ค่อยเก่ง เราเดินกลับโรงแรมไปพบกับลำมที่รออยู่ ลำมคนนี้นี้เคยเดินทางออกนอกประเทศสองสามครั้งรวมทั้งเคยมาประเทศไทยและได้รับการต้อนรับดี ลำมเข้าใจดี เขาได้แต่ยิ้ม ๆ ผมก็รู้กันว่าถ้าผมทำอย่างนั้นแล้วสองคนนี้จะเดือดร้อน ผมจึงตกลงว่าจะไม่ทำอย่างนั้นอีก แต่ผมต้องออกไปเดินบ่อย ๆ เพราะต้องการออกกำลังกายอันเป็นภารกิจประจำวันของผม หลังจากนั้นเราก็มักจะออกไปเดินด้วยกันตอนเย็นหลังเลิกงาน บริเวณทางเดินริมแม่น้ำซึ่งอากาศดีและทิวทัศน์สวยงาม ผมไม่มีโอกาสได้ไปเดินดูชีวิตชาวเมืองอย่างที่ต้องการ ตลอดการเดินเล่นของผมสามสัปดาห์ สิ่งที่ผมไม่พบเลยคือคนต่างชาติและนักท่องเที่ยว มีแต่กิจกรรมของเด็กนักเรียน ยุวชนทหาร เด็กซ่อมเทควันโด และคนแก่นั่งเล่นหมากรุกอยู่ริมแม่น้ำ น่าจะเป็นไปได้ว่ามีนักท่องเที่ยวมาที่นีน้อยมาก หรือมาแล้วจัดให้ไปที่อื่นไม่ใช่ที่ซึ่งเขาจัดให้ผมมา ส่วนใหญ่คงจะให้ไปชมสิ่งก่อสร้างและกิจกรรมที่เขาเลือกสรรไว้แล้วเท่านั้น

สถานที่ที่ทุกคนต้องไปและผมไปมาแล้วมีอยู่สองสามแห่ง คือ เนินเขาอนุสาวรีย์คิมอิลซุง ซึ่งถ้ามาจากสนามบินแล้วจะถึงก่อนเข้ากลางเมือง จากเนินเขานี้มองเข้าจะเห็นทัศนียภาพเมืองเปียงยางที่สวยงามน่าประทับใจ แสดงให้เห็นว่าตอนสร้างเมืองรอบสุดท้ายคงตั้งใจทำให้ดีมาก ความจริงเปียงยางเป็นเมืองเก่า แห่ลกราญมาจากสงครามใหญ่น้อยหลายครั้ง ตั้งแต่สมัยญี่ปุ่นยึดครอง สมัยสงครามโลกจนถึงสมัยสงครามเกาหลีซึ่งโดนสหประชาชาติหรือนัยหนึ่งสหรัฐฯ ยึดครองชั่วคราวก่อนที่จะกองทัพจีนจะมาช่วยเกาหลีเหนือ อาจจะเป็นเพราะต้องบูรณะเมืองและสร้างเมืองใหม่บ่อยนี้เองกระมังจึงทำให้สร้างเมืองได้สวยงาม ที่อนุสาวรีย์นี้เห็นเจ้าบ่าวเจ้าสาวมาทำความเคารพคิมอิลซุงและถ่ายรูปกันหลายคู่ แสดงให้เห็นว่าเขาเทอดทูนอดีตผู้นำคนนี้นัก

สถานที่แห่งที่สองที่ทุกคนต้องไปคือ President Palace หรือ วังของประธานาธิบดีคิมอิลซุง เดิมเป็นที่ทำงานอย่างเป็นทางการของเขา ต่อมาเมื่อสิ้นชีวิตลง เป็นที่เก็บศพและของเก่า ๆ คั่นก่อนไป 2-3 คั่น ล่ามบอกว่าผู้มาจากต่างประเทศทุกคนต้องไปเยี่ยมประธานาธิบดี ให้แต่งตัวให้เรียบร้อย สมเกียรติหน่อย (คงเห็นได้ชัดเจนว่าผมไม่ค่อยพิถีพิถันในการแต่งตัว) เขาจัดให้ชาวต่างประเทศได้เข้าเยี่ยมสัปดาห์ละหนึ่งครั้งคือวันพฤหัสบดีเท่านั้น ที่แรกนี่กว่าจะได้พบถึงชั้นคิมจองอิล แต่สุดท้ายจึงเข้าใจว่าเวลาคนเกาหลีเหนือพูดถึงประธานาธิบดี เขาหมายถึงคิมอิลซุงประธานาธิบดีนักรบกาลของเขา ส่วนคิมจองอิลนั้นเขาจะเรียกว่าท่านผู้นำ

วังที่ว้านใหญ่โตน่าดูทีเดียว ขบวนรถชาวต่างประเทศออกจากโรงแรมประมาณ 7 โมงครึ่งเพื่อไปรอ ณ จุดนัดพบแล้วจึงเคลื่อนขบวนไปยังวังที่ว่า หลังจากลงรถไปต้องเดินเข้าแถวผ่านระเบียบหลายสิบนาที่ พูดถึงเดินแถวแล้วคนที่ถ้าไปเป็นกลุ่มไม่ว่าที่ใดคงจะเดินเป็นแถวตอนเรียงสองหรือเรียงสามเป็นส่วนใหญ่ ผมอยู่แถวเดียวกับล่ามและไกด์ตลอด ทางเดินส่วนหนึ่งเป็นทางเลื่อนแบบสนามบินระหว่างประเทศที่อำนวยความสะดวกผู้โดยสาร ระเบียบที่ว้านนี้นับว่าลงทุนมาก สวยงามไม่แพ้สนามบินต่างประเทศ ยกเว้นไม่มีเครื่องหมาย

สุดท้ายจึงเข้าใจว่าเวลาคนเกาหลีเหนือพูดถึง
ประธานาธิบดี เขาหมายถึงคิมอิลซุงประธานาธิบดีนักรบ
กาลของเขา ส่วนคิมจองอิลนั้นเขาจะเรียกว่าท่านผู้นำ

อะไรเลยมีแต่เจ้าหน้าที่คอยดูแลความเรียบร้อยและคอยเตือนคนที่ทำผิดเท่านั้น ในที่สุดก็ผ่านขั้นตอนการตรวจค้นโลหะและเครื่องทำความสะอาดฝุ่นที่ติดมากับรองเท้าตลอดจนกำแพงลมที่เป่าสิ่งที่อาจจะเปื้อนอันตรายออกให้หมด ผ่านห้องโถงหลายห้อง แต่ละห้องมีเพลงหรือวาทะปลุกใจรักชาติหรือแสดงความเคารพรักคิมิลซุงตลอด จนในที่สุดถึงห้องเก็บศพซึ่งนอนสงบอยู่ในโลงแก้ว แสงสีชมพู ทุกคนที่เข้าไปจะเดินวนขวา คำนับพร้อม ๆ กันตรงปลายเท้าและตรงด้านข้าง จากนั้นจึงใช้เวลาอีกประมาณ 20 นาทีที่จะผ่านห้องต่าง ๆ ออกมานอกวัง ขาออกสวนทางกับทหารและประชาชนจำนวนมาก ที่เข้าแถวเหยียดยาวรอเข้ามาเคารพศพ ทุกคนแต่งกายเรียบร้อยมาก แต่สังเกตว่าหน้าตาคนที่มาเหล่านี้เขียวแห้ง ไม่มีน้ำมีนวลเหมือนคนในเปียงยาง ล่ามบอกว่าทุกวันจะมีคนเดินทางมาจากทั่วประเทศเพื่อคารวะท่านประธานาธิบดี เห็นหน้าคนพวกนี้แล้วคิดถึงเมื่อสิบกว่าปีก่อนที่พบกับพวกจีนจากแผ่นดินใหญ่ ก่อนเขาเริ่มเปิดประเทศ พวกนี้ล้วนแต่หน้าแห้งซีดผมกรอบ คงจะจนเข้าไปถึงเลือดถึงเนื้อต่างกับคนที่มาจากจีนเสรีนิยมที่เต็มไปด้วยน้ำนวลของคลอเรสเดอร์อล ภาวะขาดอาหารคงมีมากในประเทศเกาหลีเหนือเหมือนที่เคยมีมากในประเทศจีนเมื่อสิบกว่าปีที่แล้ว สามสัปดาห์ที่เกาหลีเหนือนั้นผมไม่พบคนอ้วนเลยสักคน (แต่ก็พบพวกที่ผอมลงพุงอยู่เหมือนกัน)

แห่งที่สามที่เขพาไปดูคือบ้านเกิดของคิมิลซุง เป็นเนินเขาตกแต่งไว้สวยดี ตัวบ้านจำลองจากสภาพเดิมเมื่อแปดสิบกว่าปีที่แล้วที่ญี่ปุ่นยึดครองเกาหลี และคิมิลซุงออกจากบ้านไปอยู่แมนจูเรียเพื่อปฏิวัติ พุดถึงญี่ปุ่นแล้วคนเกาหลีและคนจีนที่มีอายุหน่อยจะเกลียดญี่ปุ่นเข้ากระดูกดำ ญี่ปุ่นสมัยก่อนเป็นนักล่าอาณานิคมประจำถิ่น เนื่องจากเป็นชนชาติที่มีระบอบวินัยสูง ทำงานหนัก จึงพัฒนาอุตสาหกรรมได้ก่อนคนอื่น และคงเนื่องจากแรงกดดันด้าน

ภาวะขาดอาหารคงมีมากในประเทศเกาหลีเหนือเหมือนที่
เคยมีมากในประเทศจีนเมื่อสิบกว่าปีที่แล้ว สามสัปดาห์ที่
เกาหลีเหนือนั้นผมไม่พบคนฉว่นเลยสักคน

ประชากรที่มีการเจริญพันธุ์สูงทำให้ต้องขยายดินแดนล่าอาณานิคมเพื่อหา
ทรัพยากรมาป้อน ความเหี้ยมโหดของลัทธิการทหารของญี่ปุ่นนั้นเป็นที่เลื่อง
ชื่อในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือมาก ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลก
ครั้งที่สอง ประชากรจีนและเกาหลีต้องเสียชีวิตจากการทารุณของทหารญี่ปุ่น
นับสิบล้านคน การปฏิวัติของจีนและเกาหลีเหนือจึงเป็นการผสมผสานระหว่าง
การต่อต้านต่างชาติกับการสร้างสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์

นอกจากการทำงานกับนักวิจัยเกาหลีเหนือ ผมได้มีโอกาสสนทนากับ
คนที่ทำงานระหว่างประเทศที่คอยช่วยเกาหลีเหนืออยู่ อันได้แก่ องค์กร
กาชาดสากล, UNICEF, World Food Program, UNDP และองค์การอนามัย
โลกซึ่งเป็นผู้เสนอชื่อผมให้เกาหลีเหนือพิจารณาเชิญไปเป็นผู้เชี่ยวชาญพร้อม
ทั้งรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดของผม องค์กรเหล่านี้เกือบทุกองค์กรเข้าไปช่วย
เรื่องพื้นฐานทั้งสิ้น เช่น มีการส่งอาหารงวดละหลายหมื่นตันจากผู้บริจาค
ทั่วโลกไปให้เด็กและผู้ป่วย มีการสนับสนุนด้านยารักษาโรคโดยเฉพาะโรค
ติดต่อ และสนับสนุนการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น โรงเรียนเด็กกำพร้า
ในเขตชนบทซึ่งกลุ่มผู้ทำงานบอกว่ามีเด็กกำลังรอความตายอยู่เป็นจำนวนมาก
นอกจากนี้ในโรงแรมที่พักผมได้รู้จักกับคนที่มาจากมหาวิทยาลัยในอังกฤษ จาก

แคนาดา โดยตั้งใจมาช่วยเหลือในฐานะมนุษยธรรมบ้าง ในฐานะเป็นชาวเกาหลีด้วยกันบ้าง

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ได้รับจากคนส่วนใหญ่ก็คือระบบรัฐทำงานไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ยอมให้ผู้ช่วยเหลือรับทราบว่ามีสิ่งของที่ใช้ไปช่วยหรือคนที่ช่วยเหลือเป็นอย่างไรบ้าง ไม่มีข้อมูล ไม่มีการสำรวจวิจัยประเมินผล ทำให้ผู้ให้ความช่วยเหลือไม่อยากให้เท่าไรนัก เกือบทุกคนกล่าวว่าเป็นเพราะแนวคิดคอมมิวนิสต์ ซึ่งล้าหลังมา 50 ปีบวกกับความตื้อรั้นของผู้นำ ตัวแทนองค์การหลายองค์การไม่มีโอกาสสัมผัสกับชาวบ้านเลย ข้อมูลจากชาวต่างชาติเหล่านี้ค่อนข้างขัดแย้งกับสภาพที่ผมได้เห็นในเปียงยางซึ่งความขาดแคลนยังไม่รุนแรงมากและคนเกาหลีเหนือไม่ได้ตกตาดนมากมายอย่างที่เขาวางกัน

อย่างไรก็ตาม วิธีคิดวิธีทำงานของโลกตะวันตกกับโลกคอมมิวนิสต์นั้นต่างกันมาก โลกคอมมิวนิสต์เน้นเรื่องความปลอดภัยของอำนาจรัฐ ไม่ต้องการให้คนได้รับรู้เรื่องที่ไม่เกี่ยวกับตนเองโดยตรง ล่ามกับไกด์แยกห้องกินข้าวกับแขก ในส่วนบริเวณสำหรับองค์การต่างชาติคนเกาหลีทั่วไปจะเข้าไปไม่ได้ ล่ามและไกด์ไปส่งผมที่หน้าที่ทำงานองค์การอนามัยโลกทุกเช้า แต่เขาได้รับคำสั่งไม่ให้เข้าไปในสำนักงาน ให้รออยู่นอกประตูรั้วจนกว่าผมจะเสร็จธุระแล้วจึงไปทำงานโรงพยาบาลด้วยกัน ในประเทศอื่น ๆ เมื่อเลิกงานแล้วมักจะมินักวิจัยเอางานมาปรึกษาในโรงแรม แต่ในเกาหลีเหนือไม่มีนักวิจัยคนใดมาเลย เข้าใจว่าด้วยกฎเกณฑ์ที่ว่าให้ติดต่อกันตามความจำเป็นเท่านั้น ถ้ามีอะไรพิเศษต้องขออนุญาตก่อน

งานส่วนใหญ่คือการสอนในห้องประชุม ขึ้นต้นผมขออนุญาตไปพบกับผู้เชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์ของเขาเพื่อแนะนำเรื่องการติดตั้งซอฟต์แวร์และ

วางแผนการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยกัน นักคอมพิวเตอร์ที่นี่ได้มาเรียนหลักสูตรระยะสั้นที่ AIT เมืองไทยเป็นเวลาสามเดือน เขาบอกว่าคนไทยใจดีมาก หลักสูตรก็ดีมากเช่นกัน หลังจากการเรียนทำให้เขารู้เรื่อง PC ดีมาก มี network card และสายเอาไว้มัดต่อระหว่างเครื่องได้ แต่ไม่มี lab link cord ซึ่งเป็นวิธีที่สะดวกและประหยัดกว่า การติดต่อกันระหว่างเครื่อง ระหว่างการเรียนการสอนจึงต้องใช้เวลามากหน่อยแต่ก็ราบรื่นดี

เมื่อเริ่มการสอนผมจะถามว่าใครไม่เคยจับคอมพิวเตอร์บ้าง จากนั้นก็ให้เครื่อง แต่ละเครื่องมีคนที่ย่านานด้านคอมพิวเตอร์อยู่สลับกับคนที่ไม่ชำนาญ ผู้เข้ารับการอบรมเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ได้เร็วกว่าประเทศต่าง ๆ ที่ผมไปสอนมา โดยเฉพาะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ค่อนข้างดี ทำให้สอนง่ายและสนุก ผมจะพยายามถามคำถามทางคณิตศาสตร์ที่สูงกว่าความรู้ของเขานิดหน่อยเพื่อกระตุ้นความคิด ทำให้เขาชอบมาก

คนที่มาเรียนประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม มีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะโรคส่วนใหญ่ทางอายุรกรรม เช่น โรคหัวใจ เบาหวาน โรคไต โรคระบบประสาท

องค์ประกอบที่ผมเสนอเขาไปและเขาสามารถจัดหามาให้ภายในเวลาเพียงวันเศษ ๆ ดังนั้นชาวต่างชาติที่บอกว่าเจ้าหน้าที่เกาหลีเหนือทำงานติดต่อกันช้านั้น น่าจะไม่จริงไปเสียทั้งหมด ถ้าคุยกันรู้เรื่องเข้าใจกันดีแล้ว ระบบจัดตั้งของเขาจะมีวิธีสั่งการที่ได้ผลเร็ว

มีนักวิจัยจาก Academy of Medical Science ซึ่งมีหน้าที่หลักคืองานวิจัยอย่างเดียว บางคนเขียนซอฟต์แวร์ใช้เองด้วย นอกจากนี้มีนักสถิติ นักสาธารณสุขและเจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์ รวมแล้วประมาณ 25 คน องค์กรประกอบอย่างนี้เป็นองค์ประกอบที่ผมเสนอเขาไปและเขาสามารถจัดหามาให้ภายในเวลาเพียงวันเศษ ๆ ดังนั้นชาวต่างชาติที่บอกว่าเจ้าหน้าที่เกาหลีเหนือทำงานติดต่อกันช้านั้น น่าจะไม่จริงไปเสียทั้งหมด ถ้าคุยกันรู้เรื่องเข้าใจกันดีแล้ว ระบบจัดตั้งของเขาจะมีวิธีสั่งการที่ได้ผลเร็ว

คนที่มาเรียนจากพื้นฐานต่าง ๆ กันนั้นถูกผมจัดแบ่งเป็นกลุ่มย่อย 6 กลุ่มตามเครื่อง PC ที่มีอยู่และรวมเป็นกลุ่มใหญ่สองกลุ่มเพื่อทำวิจัยร่วมกัน ระหว่างการอบรม เขาจัดแบ่งกันได้ตามที่ต้องการและเราช่วยกันเลือกหัวข้อสำหรับเป็นแบบฝึกหัดสำหรับการวิจัย การเรียนการสอนเริ่มจากการบรรยายทางทฤษฎีระดับวิทยา การออกแบบทางวิจัยและการพัฒนาโครงการวิจัย ระหว่างการบรรยายมีคำถามที่เข้มข้นกว่าทุกแห่งที่ไปสอนมาแม้แต่การสอนใน ม.อ. โดยเฉพาะจากกลุ่ม Academy of Medical Science ซึ่งถือว่าเป็นนักวิจัยสุดยอดของประเทศของเขาแล้ว (ไม่นับนักวิจัยทางการแพทย์)

ขั้นสัปดาห์ที่สอง เราออกไปเก็บข้อมูลที่สถานบริการของรัฐที่เรียกว่า PolyClinic ซึ่งรับผิดชอบประชากรประมาณ 20,000 คน มีหมอทั้งหมดห้าสิบกว่าคน ส่วนใหญ่เป็นหมอประจำครอบครัว รับผิดชอบคนละประมาณ 100 ครอบครัว หมอทุกคนมีหน้าที่ดูแลครอบครัวเป้าหมายให้ดีที่สุด และควรจะรู้เรื่องต่าง ๆ ของครอบครัวที่รับผิดชอบอย่างดี บันทึกของแต่ละครอบครัวจะเก็บไว้อยู่ในแฟ้มเดียวกัน นอกจากนี้มีทะเบียนโรคแต่ละโรค ระบบนี้เป็นระบบมาตรฐานของสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ซึ่งลงทุนด้านสวัสดิการการสาธารณสุขมาก และทุกอย่างฟรีหมด

ประชากรประมาณ 20,000 คน มีหมอทั้งหมดห้าสิบกว่า
คน ส่วนใหญ่เป็นหมอประจำครอบครัว รับผิดชอบคนละ
ประมาณ 100 ครอบครัว หมอทุกคนมีหน้าที่ดูแล
ครอบครัวเป้าหมายให้ดีที่สุด และควรจะรู้เรื่องต่าง ๆ
ของครอบครัวที่รับผิดชอบอย่างดี

ด้านแพทย์เฉพาะทางที่มีในคลินิกนั้น ที่น่าสนใจคือแพทย์ด้านโรคตับ
และแพทย์ด้านวัณโรค ผมขออนุญาตคุยกับแพทย์ด้านวัณโรคและสัมภาษณ์
วิธีการทำงานตลอดจนปัญหาของเขา เกาหลีเหนือใช้วิธีควบคุมวัณโรคแบบ
เดียวกับสหภาพโซเวียตและจีนในอดีต คือ มีหมอประจำครอบครัวคอย
คัดกรองหาผู้ป่วยแล้วให้หมอวัณโรคช่วยวินิจฉัยยืนยัน ส่วนการตรวจเสมหะ
และเอ็กซเรย์ซึ่งเป็นมาตรฐานการวินิจฉัยวัณโรคนั้นต้องส่งผู้ป่วยไป
โรงพยาบาลซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก ที่น่าสนใจก็คือ ถ้าผู้ป่วยมีเชื้อวัณโรคอยู่ในเสมหะ
จะต้องส่งไปรักษาที่สถานบำบัดวัณโรคโดยเฉพาะจนกว่าจะหายจึงส่งกลับ
ผมถามหมอวัณโรคว่ามีปัญหาอะไรบ้าง เขาตอบว่าผู้ป่วยไม่ยอมไปอยู่สถาน
บำบัดวัณโรคจึงหลบซ่อนตัวทำให้เป็นโรคระยะร้ายแรงได้มาก

ปัญหาที่สำคัญของการบริการสาธารณสุขคือการขาดแคลนเวชภัณฑ์
ผู้อำนวยการ PolyClinic ได้พาไปดูห้องยาซึ่งมียาอยู่ไม่กี่อย่างซึ่งส่วนใหญ่ได้
รับบริจาคจากต่างประเทศ ที่เหลือเป็นยาผงซึ่งเตรียมกันเองในพื้นที่ ผมไปเดิน
ดูห้องแล็บเขาบอกว่าตรวจนับเม็ดเลือดขาวและวัดเอนไซม์สำหรับตรวจโรคตับ
ได้ แต่ผมไม่เห็นกล้องจุลทรรศน์และ spectrophotometer เขาอาจจะใช้วิธีอื่น
ที่ผมไม่รู้จัก แต่ไม่ได้ถาม

ปัญหาที่สำคัญของการบริการสาธารณสุขคือการ
ขาดแคลนเวชภัณฑ์ ผู้อำนวยการ PolyClinic ได้พาไปดู
ห้องยาซึ่งมียาอยู่ไม่กี่อย่างซึ่งส่วนใหญ่ได้รับบริจาคจาก
ต่างประเทศ ที่เหลือเป็นยาผงซึ่งเตรียมกันเองในพื้นที่

ส่วนที่สำคัญที่ผมขอเขา คือ ขอไปเยี่ยมบ้านพร้อมกับแพทย์ เพราะ PolyClinic อยู่ใกล้กับที่พักของประชาชนมาก เขาก็จัดให้

ชาวเปียงยางก็เหมือนกับชาวมองโกเลียที่ผมคุ้นเคย และคงเหมือนกับประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์อีกหลายประเทศในโลกที่ “บ้านไม่ต้องเช่า ข้าวไม่ต้องซื้อ” รัฐเป็นผู้จัดสรรให้ทั้งหมด ผู้คนอยู่กันเป็นแฟลต ซึ่งน่าจะเป็นการจัดสรรที่มีประสิทธิภาพในแง่ของการจัดสรรสาธารณสุขโรค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ความร้อนและการกำจัดขยะ

แพทย์ประจำครอบครัวพาผมและล่ามไปเยี่ยมบ้านที่อยู่บนชั้นที่ห้าของแฟลตใกล้ ๆ กับ PolyClinic เป็นครอบครัวของข้าราชการบำนาญอยู่กับลูกชายอายุประมาณ 30 ปีซึ่งเป็นนักศึกษาปริญญาโทอยู่มหาวิทยาลัยคิมอิลซุง แฟลตที่ไปเยี่ยมอยู่ในสภาพดีกว่าแฟลตที่เห็นในเว็บบอร์ดและมองโกเลีย แสดงให้เห็นสภาพเศรษฐกิจที่ดีกว่า บ้านที่ไปเยี่ยมมีฐานะความเป็นอยู่ดีทีเดียว มีอุปกรณ์เครื่องใช้ครบครันรวมทั้งมีคอมพิวเตอร์ของนักศึกษา เด็กที่เป็นลูกของเจ้าของบ้านก็ทำงานแข็งแรงดี หลังจากสนทนาเรื่องวัฒนธรรมระหว่างประเทศแล้วผมขออนุญาตฟังความเห็นของเจ้าบ้านเรื่องนโยบายทางเศรษฐกิจ โดยผมบอกว่าสนใจเรื่องสังคมนิยม ได้มาเห็นคนที่นี่แล้วพบว่าไม่มีความเหลื่อมล้ำเลย

ทุกอย่างรัฐดูแลให้หมด แต่ที่สงสัยอย่างหนึ่งคือผมผ่านสังคมนิยมมาหลายประเทศในช่วงทศวรรษที่เดินทางค่อนข้างมากในเอเชีย พบว่าสังคมนิยมต่าง ๆ กลับคืนสู่ระบบตลาดจนหมดแล้ว เขามีความเห็นอย่างไรต่อสหยาในประเทศอื่น ๆ และประเทศนี้จะเปลี่ยนแปลงหรือไม่ เขาบอกว่าคนเกาหลีเหนือได้มีประสบการณ์โดยตรงอยู่แล้วว่าสังคมนิยมดีกว่าทุนนิยม ไม่มีใครอยากเปลี่ยน การเปลี่ยนแปลงของเพื่อนบ้านเป็นเรื่องภายในของเขา เราก็อยู่ของเรา ต่อมาผมถามล่ำว่าคิมจองอิลไปเมืองเซียงไฮ้ซึ่งเป็นเมืองนานาชาติหลักของจีนตั้ง 4 วัน กลับมาแล้วมรายนงานอะไรให้ประชาชนเกาหลีเหนือบ้าง เขาบอกว่าไปเพื่อส่งเสริมสัมพันธไมตรีทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยสรุป คนที่ผมได้คุยด้วยอย่างเป็นทางการยังคงยืนยันว่าสังคมนิยมเป็นสิ่งที่ต้องการของประชาชน

ออกมาจากแพลตฟอร์มได้ทีเดียวก็ถึงสนามเด็กเล่นและโรงเรียน เขาบอกว่าชุมชนทุกแห่งมีโรงเรียนเด็กที่รัฐจัดให้อย่างเพียงพอและคุณภาพดี พ่อแม่ไม่ต้องจัดหาอาหารเลย เพียงแต่ไปส่งตอนเช้าและไปรับกลับตอนเย็นเท่านั้น

ผมถามคุณหมอผู้อำนวยความสะดวกว่าถ้าคนที่นี่เขามีเงินเหลือเก็บเขาจะซื้ออะไรกันบ้าง เพราะทุกอย่างรัฐก็จัดให้หมดแล้ว เขาบอกว่าก็ซื้อเสื้อผ้าสวย ๆ หรือเฟอร์นิเจอร์

ต่อมาผมได้รับทราบจากเจ้าหน้าที่องค์การอนามัยโลกชาวจีนว่าเขามายู่ที่เปียงยางหลายรอบแล้วไม่เคยได้รับอนุญาตให้ไปบ้านใครเลย ดูเหมือนเป็นเรื่องต้องห้ามที่ชาวต่างชาติจะไปเยี่ยมบ้าน เรื่องห้ามไปบ้านนั้นผมพบมาแล้วในสองสามประเทศ โดยเฉพาะเกาหลีเท่านั้น ลูกศิษย์ของผมที่เวียดนามเหนือก็ไม่ยอมให้ไปเยี่ยมบ้าน ที่พม่าเวลากลับไปเยี่ยมบ้านลูกศิษย์เขาก็ต้องไปแจ้งเจ้าหน้าที่เช่นกัน ผมเข้าใจว่าการที่จะให้คนอื่นไปบ้านของเรานั้นต้องมีความพร้อมหลายอย่าง ถ้าไม่คุ้นเคยกันเขาก็ไม่ยอมให้ไปไม่ใช่เหตุผลจากความปลอดภัยของรัฐเท่านั้น บ้านที่ไปเยี่ยมในเปียงยางนี้คงไม่ได้จัดฉาก เพราะ

ปกติเขาจะไม่ให้ใครไปเยี่ยม แต่อาจจะเลือกให้ไปบ้านระดับผู้นำทางความคิด ในชุมชนนั้นเท่านั้น เช่นเดียวกับเราพาแขกต่างประเทศไปเยี่ยมบ้าน อสม. ก็ต้องเลือก อสม.ที่มีคุณภาพดีหน่อย

ปัญหาสุขภาพที่ได้รับทราบจาก PolyClinic แห่งนี้ส่วนใหญ่ก็คือโรคเรื้อรัง เช่น ความดันโลหิตสูง โรคตับ โรคกระเพาะอาหาร ภาวะเรื้อรังสาเหตุการตายว่ามาจากอะไรมาก เขาบอกว่าส่วนใหญ่จากโรคเรื้อรัง ส่วนเรื่องสุขภาพการเจริญพันธุ์นั้น สัมภาษณ์หมอสูตินรีเวชแล้ว ส่วนใหญ่เป็นโรคพื้น ๆ เช่น ตกขาว นโยบายเรื่องประชากรของประเทศไทยนี้แตกต่างจากสังคมอื่น ๆ ที่เห็นมา พวกนั้นส่วนมากอนุญาตทำแท้งได้โดยอิสระ ส่วนเกาหลีเหนือเป็นประเทศส่งเสริมการมีบุตร รัฐเป็นผู้รับเลี้ยงไม่อื่น การทำแท้งทำได้เฉพาะกรณีที่มีปัญหาสุขภาพเท่านั้น เกาหลีเหนือมีประชากรเพียง 20 ล้านเทียบกับเกาหลีใต้ซึ่งมี 40 ล้าน ประเทศที่เป็นรัฐทหารซึ่งมีทหารถึง 4 ล้านคนแบบนี้คงจะต้องการประชากรมาเพิ่มกำลังพล

หลังจากเก็บข้อมูลจาก PolyClinic สำหรับงานวิจัย และได้ฉวยโอกาสไปเยี่ยมบ้านแล้วงานที่เหลือก็เป็นการเรียนการสอนภาคทฤษฎีและการปฏิบัติการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาได้

นโยบายเรื่องประชากรของประเทศไทยนี้แตกต่างจากสังคมอื่น ๆ ที่เห็นมา พวกนั้นส่วนมากอนุญาตทำแท้งได้โดยอิสระ ส่วนเกาหลีเหนือเป็นประเทศส่งเสริมการมีบุตร รัฐเป็นผู้รับเลี้ยงไม่อื่น

การเรียนการสอนแต่ละวันเข้มข้นมาก คนเรียนก็ตั้งใจเรียนมาก ตรงเวลา ถามคำถามอย่างกระตือรือร้นทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ การสอนคนที่ไม่เคยเรียนมาก่อนนั้นง่ายกว่าคนที่ทำงานเรื่องนั้นมาอย่างผิด ๆ โดยเฉพาะกลุ่ม Academy of Medical Science เป็นกลุ่มที่ทำงานมาตลอด และใช้หนังสือสถิติและระบาดวิทยาแบบเก่า ๆ ซึ่งเหมือนกับหนังสือไทยส่วนใหญ่ที่เขียนเมื่อสิบปีที่แล้ว ผมต้องพยายามเน้นให้เห็นว่าความเข้าใจด้านทฤษฎีเหตุผลพื้นฐานตลอดจนข้อสมมติสำคัญกว่าการจำสูตรและคำนวณแทนค่าสูตร การแสดงผลการวิเคราะห์ด้วยกราฟจะชักจูงความสนใจของนักบริหารได้ดีกว่าการเขียนสมการ และการสรุปต้องมาจากสิ่งที่พบในงานวิจัย ไม่ใช่จากความคิดเห็นที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกัน

แล้ววันสุดท้ายของการเรียนการสอนก็มาถึง ผมได้เชิญฝ่ายนำของผู้เข้ารับการอบรมมาฟังการนำเสนอผลงานวิจัยของพวกเขาตามแผนการที่ผมร่างไว้แต่ต้นเพื่อให้ผู้รับการอบรมกระตือรือร้น และให้ฝ่ายนำได้มีส่วนร่วม ปรากฏว่าเขามากันครบถ้วน เพราะเขาได้รับการป้องกันกลับจากคนที่มาเข้าร่วมประชุมอย่างเป็นระยะ ๆ ว่าเป็นการเรียนการสอนที่ดีมาก

ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลงานวิจัยสองกลุ่มโดยใช้กระดานปฐพีแบบที่เราใช้ประชุมกลุ่มย่อย แต่เขาตั้งใจเขียนมาก รายงานที่เสนอต่อฝ่ายนำเขียนด้วยมือ การนำเสนอเป็นไปได้อย่างดี ฝ่ายนำถามคำถามเพียงเล็กน้อย หลังจากนั้นผมขอให้ผู้เรียนสถิติให้ฝ่ายนำเห็นว่าเขาเรียนรู้อะไรด้านคอมพิวเตอร์บ้าง เขาได้นำเสนอกราฟที่แสดงให้เห็นว่าทุก ๆ กลุ่มอายุที่สำรวจในชุมชนประชาชนที่เต็มเกลี้ยงลงไปในการอาหารนั้นมีความดันโลหิตที่สูงกว่าประชาชนที่ไม่ได้เต็มเกลี้ยงอย่างชัดเจน ควรทำการศึกษาวิจัยเพิ่มขึ้นเพื่อหาทางแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว จากนั้นฝ่ายนำคนหนึ่งถามว่าขนาดตัวอย่างที่วิจัยนั้นพอหรือยัง เนื่องจากผมยังไม่เคยบรรยายมาก่อนผมจึงขออนุญาตบรรยายเพิ่มเติมบท้าย

วันสุดท้ายของการเรียนการสอนก็มาถึง ผมได้เชิญฝ่าย
นำของผู้เข้ารับการอบรมมาฟังการนำเสนอผลงานวิจัย
ของพวกเขาตามแผนการที่ผมร่างไว้แต่ต้นเพื่อให้ผู้รับการ
อบรมกระตือรือร้น และให้ฝ่ายนำได้มีส่วนร่วม ปรากฏว่า
เขามากันครบถ้วน

ก่อนจากโดยใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง ครอบคลุมด้านทฤษฎีและการใช้
คอมพิวเตอร์ในการแก้ปัญหาด้านนี้ซึ่งฝ่ายนำก็นั่งฟังอยู่ด้วย ช่วงสุดท้ายนี้ไม่มี
คำถาม

หลังจากบรรยายจบผมจึงกล่าวขอบคุณและอำลา และบอกว่าจะกลับ
มาอีกครั้งหนึ่งหลังจากได้นักเรียนจากเกาหลีเหนือไปเรียนที่ ม.อ. แล้ว จากนั้น
ผมก็เดินไปรอบ ๆ ห้องประชุมเพื่อจับมือกับทุกคนจนครบแล้วออกนอกห้อง
ประชุมไปขึ้นรถพร้อมกับไกด์ ผมต้องไปรออยู่ที่รถอีกประมาณ 15 นาทีกว่าที่
ลำรถจะตามลงมา โดยมีฝ่ายนำและหัวหน้าโครงการวิจัยทั้งหลายตามลงมาส่ง
ถึงรถ และจับมืออีกครั้ง รถเคลื่อนออกไปพร้อม ๆ กับทุก ๆ คนโบกมือ

ลำรถที่ลงมาพร้อมฝ่ายนำเข้ามาในรถเพื่อกลับที่ที่พักกับผมบอกว่าฝ่าย
นำประชุมกับผู้เข้าร่วมประชุมต่อเพื่อให้แง่คิด เขาบอกว่าสิ่งที่ผมถ่ายทอดให้
นั้นมีประโยชน์มากจริง ๆ และการสอนก็ดีมาก ขอให้ทุกคนดูเป็นตัวอย่าง

การทำงานระหว่างประเทศเพื่อให้ความช่วยเหลือนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ง่าย
ทีเดียว เป้าหมายที่เราต้องการให้ความช่วยเหลือมีวัฒนธรรมความเชื่อและ
ระบบสังคมตลอดจนวิถีชีวิตการทำงานที่ต่างกับเรา การเข้าใจอารมณ์ความ
รู้สึกจะนำไปสู่การแสวงจุดร่วมและ สงวนจุดต่าง และได้ผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

สังคมนิยมคอมมิวนิสต์มีข้อดีที่สำคัญคือความเสมอภาค สวัสดิการ และความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน การที่ผู้คนต้องอยู่ในกรอบนั้น เรามองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่ก็อาจจะเป็นผลดีต่อสังคมในด้านดังกล่าวก็ได้ ถ้าผู้คนมีอิสรภาพมากเกินไป การเอารัดเอาเปรียบแก่งแย่งก็เกิดขึ้นได้ง่าย การเข้าถึงข่าวสารของสมาชิกในสังคมคอมมิวนิสต์มีอยู่จำกัด ซึ่งขัดต่ออารมณ์ความรู้สึกของชาวเสรีนิยมที่ต้องการข้อมูลเพราะเป็นสินค้าที่เราถูกกระตุ้นให้เกิดความอยากอย่างมาก อย่างไรก็ตาม การเข้าไม่ถึงข้อมูลทำให้ขาดการตรวจสอบและทำให้เกิดทรรายได้ง่าย ๆ

กาลเวลาได้พิสูจน์แล้วว่าระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ไปไม่รอด แม้ประเทศจะมีทรัพยากรค่อนข้างมาก แต่แรงผลักดันในการดำเนินวิธีการผลิตที่มาจากอุดมการณ์คงจะมีจุดสิ้นสุดทุนนิยมอาศัยธรรมชาติของมนุษย์ในการแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดในตนเอง และระบบตลาดหรือมือที่มองไม่เห็นผลักดันให้การผลิตและเทคโนโลยีพัฒนาไปไม่สิ้นสุด

สังคมนิยมคอมมิวนิสต์มีข้อดีที่สำคัญคือความเสมอภาค สวัสดิการ และความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน การที่ผู้คนต้องอยู่ในกรอบนั้น เรามองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่ก็อาจจะเป็นผลดีต่อสังคมในด้านดังกล่าวก็ได้ ถ้าผู้คนมีอิสรภาพมากเกินไป การเอารัดเอาเปรียบแก่งแย่งก็เกิดขึ้นได้ง่าย

อย่างไรก็ตาม ระบบตลาดหรือมือที่มองไม่เห็นนี้ก็ได้ออกให้เกิดความยุ่งยากแก่มนุษย์ไม่น้อย ความเห็นแก่ตัวทำให้เกิดความเสื่อมถอยทางศีลธรรม ผู้ที่อ่อนแอกว่ากลายเป็นเครื่องมือหรือเหยื่อของผู้ที่แข็งแกร่งกว่า โสเภณี ขอทาน ยาเสพติด อาชญากรรมเป็นโรคทางสังคมทุนนิยมซึ่งไม่มีในสังคมคอมมิวนิสต์ ความเหมาะสมพอดีอยู่ตรงไหน ? เป็นไปไม่ได้เสียหรือที่เราจะมีชีวิตความเป็นอยู่ทางด้านวัตถุและด้านสังคมซึ่งเจริญไปพร้อม ๆ กัน ?

“การได้เห็นสภาพเกาหลีเหนือก่อนที่ระบบจะเปลี่ยนแปลง
ทำให้เข้าใจสภาพข้อดีและจุดอ่อนของประเทศคอมมิวนิสต์
ได้ชัดเจนขึ้น และได้แนวคิดที่ว่าประเทศไทยน่าจะต้อง
พัฒนาแก้ไขระบบสังคมของเราอย่างไรบ้าง”